

РОЗДІЛ І. ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.3.091

Олена Онопченко,
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩА

В статтє дано определение «информационная культура», представлено несколько точек зрения касательно этого понятия, определены принципы и раскрыта роль в воспитании информационной культуры младших школьников. Обозначены условия воспитания информационной культуры у младших школьников при помощи образовательной Интернет-среды.

***Ключевые слова:** Информационная культура; информационно-коммуникационные технологии; учебно-воспитательный процесс, начальная школа.*

The article provides a definition of «informational culture», presents several points of view on this concept, sets out the principles and reveals the role of internet-environment in upbringing of informational culture amid primary school learners. Conditions of upbringing of informational culture amongst elementary school pupils by means of educational internet-environment are marked in this article.

***Key words:** Informational culture; information-communicational technologies; educational process; primary school.*

Процес інформатизації суспільства, що набув стрімкого розвитку саме у третьому тисячолітті, чітко позначив один з пріоритетних напрямів сучасної освіти – інформатизацію освіти, і висунув нові вимоги не лише до професійних якостей та рівня підготовки викладачів, а й взагалі до всього навчально-виховного процесу в цілому. В умовах використання засобів інформаційних та комунікаційних технологій суттєво підвищилися роль методичних та організаційних аспектів використання у навчанні засобів ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій). У зв'язку з цим ускладнюється роль викладача, якому необхідно звертати значну увагу не лише на процес навчання, а й на становлення і розвиток інформаційної культури учнів.

Інформаційна культура, як культура нового типу, сформувалася в той період, коли в рамках інформаційного суспільства було створено нові технології для зберігання, обробки та отримання інформації, і саме вона стала відігравати роль його головного стратегічного ресурсу. Поняття «інформаційна культура» з'явилося в науковій літературі порівняно нещодавно, саме тому пропонується безліч визначень цього явища. Наведемо деякі з них.

С. Г. Антонова вважає інформаційну культуру важливою складовою духовної культури і розглядає її як якісну характеристику особистості. Розробляючи гуманітарний аспект інформаційної культури, вона висуває ідею гуманітарних підстав знань, підкреслюючи їх певну спрямованість на виховання духовності, натхненності особистості, етичного та естетичного ставлення до навколишнього середовища [2].

М. Г. Вохришева наголошує на тому, що інформаційна культура – це галузь культури, що пов'язана з функціонуванням інформації в суспільстві та формуванням інформаційних якостей особистості [3].

Н. І. Гендіна вважає, що інформаційна культура – це не набір елементарних прикладних знань, необхідних кожному, щоб не заблукати у бібліотеці або комп'ютерній мережі. Завдання інформаційної культури полягає в тому, щоб дати уявлення про діалогічність, варіативність, відкритість знань [5].

А. Н. Дулатова та Н. Б. Зінов'єва констатують, що інформаційна культура особистості передбачає гармонізацію внутрішнього світу особистості в ході засвоєння всього обсягу соціально-значимої інформації [7].

О. А. Гречихин визначає поняття інформаційної культури через інформаційну діяльність. Він дає таке визначення: «Інформаційна культура – це інформаційна діяльність аксіологічного характеру, тобто обумовлена цінностями культури» [6].

У загальному значенні інформаційна культура – це здатність подолання інформаційних бар'єрів і вільна орієнтація в інформаційному середовищі. Вміння отримувати, обробляти, конструктивно та цілеспрямовано використовувати та передавати інформацію, застосовувати комп'ютерні інформаційні технології, сучасні технічні методи і засоби. Сукупність всіх цих понять та вимог є основоположними для визначення інформаційної культури.

Складовою інформаційної культури є безліч компонентів:

- *комунікативна культура* – вірне вживання мови і підстроювання спілкування під ситуацію, в якій воно відбувається;
- *культура мови* (мовна культура) – реалізація мовних властивостей і можливостей в умовах повсякденного і масового (усного та письмового) спілкування;
- *читацька культура* – читання стає процесом співтворчості, а читач володіє навичками аналізу художнього тексту, має самостійність суджень, може дати аргументовану оцінку твору, здатний «впізнати» автора за декількома цитатами, орієнтується в сучасній літературній ситуації.
- *інтелектуальна культура* – рівень розвитку особистості, сукупність освіченості, самостійності мислення, розуміння пріоритету загальнолюдських цінностей, бачення

Розділ I. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

явищ у суперечностях і вміння оцінювати їх, активне прагнення і вміння вчитися та поповнювати знання, творчий підхід до будь-якої справи.

До компонентів інформаційної культури можна долучити й інформаційно-технологічну культуру, інформаційно-правову культуру, знання законів поширення інформації, інформаційні потреби особистості та способи їх задоволення, психофізіологічні особливості сприйняття та розуміння інформації, розуміння ролі інформації в суспільстві (світоглядна культура), моральну та бібліографічну культуру.

Інформаційна культура містить у собі готовність людини до життя і діяльності у високорозвиненому інформаційному середовищі, уміння якісно та ефективно використовувати її можливості.

Ще один важливий аспект – вірна орієнтація та вміння розділяти інформацію на корисну і таку, що здатна завдати шкоду, і, як наслідок, набуття навичок захисту від негативного впливу.

Удосконалення інформаційних та комунікаційних технологій створює нові інформаційні можливості для пошуку, аналізу та обробки інформації. В умовах інформатизації суспільства зростає роль інформаційної культури, що носить загальнонавчальний, загальноінтелектуальний та надпредметний характер. Важливо зазначити, що одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є формування інформаційної культури.

Для будь-якої сучасної особистості володіння інформаційною культурою, спеціальна інформаційна підготовка, що дозволяє вільно орієнтуватися у величезних інформаційних потоках, відіграє важливу, а часом і визначальну роль у процесі ідентифікації себе як члена сучасного інформаційного суспільства.

Становлення сучасної системи освіти насамперед орієнтовано на входження у світовий освітній простір.

У багатьох галузях знань відбувається пошук особливих, стійких взаємовідносин і взаємозв'язків, зберігаючи при цьому їх структуру. Виникає потреба у різнобічному підході до вивчення знань в цілому, а встановлення зв'язків між окремими галузями знань стає вкрай необхідним. Враховуючи інтенсивність інформатизації всіх сфер життя та діяльності суспільства, особливого значення набувають питання інформатизації освіти.

У цьому напрямі розвивається і сам процес освіти: розробляються різноманітні варіанти його змісту, використовуються величезні можливості сучасної дидактики для підвищення ефективності освітніх структур; науково розробляються і практично обґрунтовуються нові ідеї та технології; посилюється роль розвиваючої функції навчання; реалізується один з найважливіших принципів педагогіки (принцип гуманізації та гуманітаризації освіти).

Враховуючи вимоги сучасної освіти, учителю необхідно володіти високим ступенем інформаційної культури та вільно орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей, шкіл, напрямів, а також ставити перед собою завдання прищепити інформаційну культуру учням, починаючи вже з молодших класів, навіть з першого ж уроку.

Орієнтація на властивості особистості, її формування, її розвиток у відповідності з природними здібностями – це сучасна парадигма освіти. В умовах економічного та технічного зростання в країні змінюється і сприйняття освітньо-виховного процесу та його результатів, досягнення яких можливе лише за умови використання сучасних методів, підходів, інноваційних технологій. Важливо підкреслити, що молодші школярі вже на початкових етапах навчання в школі повинні засвоювати основи інформаційної культури для досягнення певних позитивних результатів.

Не є таємницею, що саме в молодшому шкільному віці, де однією з важливих потреб дитини є потреба в діяльності, формуються навички спілкування. Вступаючи у спілкування з іншими людьми, взаємодіючи з предметами і явищами навколишнього світу, школяр накопичує знання, розвиває і вдосконалює свої вміння, формує навички, виробляє критерії оцінки життєвих явищ. Надалі саме ці навички допомагають йому оцінювати все довкола і вступати з ним в певні відносини. У процесі спілкування у школярів формуються навички поводження з окремими особистостями (дорослими і дітьми) і з колективом в цілому. Також вони вчаться здійснювати спільну діяльність, встановлюють взаємини з іншими членами колективу, демонструють вміння грамотно просити допомогу та викликати прихильність до співпраці або до контролю певних індивідуальних дій та їх оцінки.

Надзвичайно важливо наблизитися до оптимальної форми соціального й освітнього середовища, що сприяє розвитку навичок спілкування, відстоюванню власної думки, умінню грамотно вийти із конфліктної ситуації, якщо така виникла. Це можливо за умови виховання у школярів інформаційної культури, що сприяє задоволенню потреб школяра у спілкуванні, творчості, отриманні міцних знань.

Необхідно враховувати специфічні вікові особливості учнів молодшого шкільного віку: емоційна щирість, сприйнятливість, наївність, вразливість, довірливість, пізнавальна активність тощо. При цьому у дітей молодших класів майже відсутні навички аналізу. А особистісна довіра та потяг до вчителя початкових класів, слухняність і готовність у всьому його наслідувати, вимагають від учителя надзвичайно делікатного, коректного, тактовного підходу до учня.

Тому виховання інформаційної культури в учнів початкової школи необхідно розпочинати з формування наступних умінь:

- виділяти, осмислювати, формулювати інформаційний запит;
- вірно вибирати джерело інформації відповідно до отриманого завдання;
- оцінювати адекватність джерела інформації отриманому завданню;
- раціонально вести пошук і ефективно працювати з будь-якими доступними джерелами інформації;
- виділяти головне та відсікати другорядне при обробці інформації;
- структурувати і змінювати об'єм інформації відповідно до учбового завдання.

Н. І. Гендіна у своїй роботі «Дидактичні основи формування інформаційної культури» позначила поняття «інформаційна культура» як культуру, що охоплює успіхи

традиційної бібліотечно-бібліографічної культури, яка поєднується з культурою нової інформаційної цивілізації та базується на досягненнях інформаційних технологій. На наш погляд, виховання такої інформаційної культури у молодших школярів можна здійснювати за допомогою створення інформаційно-соціального середовища в Інтернеті саме для цієї вікової категорії. Основними компонентами цього середовища є різноманітні бази даних: електронні бібліотеки, бази дидактичних ігор, бази відео- і аудіоматеріалів. Такі бази даних дають можливість реалізувати одне з пріоритетних завдань сучасної освіти: не механічне накопичення знань, а вміння шукати інформацію, орієнтуватися у розмаїтті інформаційних ресурсів, вибирати потрібне, критично оцінювати отримані результати.

Уміння орієнтуватися у віртуальному інформаційному просторі, дозволить підготувати учнів до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства:

- навчити молодших школярів самостійно здійснювати пошук потрібної їм інформації в електронному рубрикуванні з підрозділами;
- залучати до наукової, художньої, довідкової літератури та розвивати у дітей навички самостійної роботи з нею;
- розвивати пізнавальні інтереси та творчі здібності.

Роботу з формування інформаційної культури у молодших школярів необхідно здійснювати під безпосереднім керівництвом викладача, і оскільки йдеться про Інтернет-середовище, то й із обов'язковим залученням батьків. Необхідно створити таку систему занять, за якою учні отримують інформаційні навички систематично, послідовно і поступово. Для кожного предмета повинні використовуватися саме ті джерела, що притаманні змісту навчальних планів і програм за окремими предметами. При відборі форм і методів навчання необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів початкових класів. Підкреслимо, що оскільки робота з інформацією здійснюється не лише у рамках школи, але і за її межами, завдання педагога – активно залучати батьків до формування інформаційної культури.

У формуванні інформаційної культури дитини роль батьків не можна недооцінювати. Усвідомлюючи величезне значення цієї культури, саме батьки здатні створити сприятливе домашнє середовище для її формування, наслідком якого може стати якісний стрибок у процесі розвитку дітей та їхніх батьків.

Формуючи інформаційну культуру учнів за допомогою інформаційного Інтернет-середовища, необхідно виокремити основні вимоги до його існування:

- наявність електронних підручників, що дають можливість постійно доповнювати, модернізувати, оновлювати навчальний матеріал;
- можливість використовувати графіку, відео, мультиплікацію і звук, що стимулює учня до максимально глибокого засвоєння матеріалу;
- забезпечення доступу до електронних копій витворів мистецтва та літератури дозволяє зробити навчальний матеріал більш життєвим, яскравим і цікавим;
- наявність бази дидактичних ігор, що забезпечує застосування активних, діяльнісних методів і форм навчання.

Педагог, який вводить своїх учнів в інформаційний віртуальний світ, повинен володіти наступними основними навичками, що висувають до учасників освітньо-інформаційного Інтернет-середовища: міцне, усвідомлене володіння основами знань про процеси перетворення, передачі та використання інформації, розкриття значення інформаційних процесів у формуванні сучасної наукової картини світу, ролі сучасних інформаційних технологій у розвитку суспільства. Реалізація подібних вимог дозволяє закласти фундамент, на основі якого можна формувати інформаційну культуру школяра.

Використання інформаційного Інтернет-середовища у навчально-виховному процесі початкової школи дозволяє перейти від пояснювально-ілюстрованого способу навчання до діяльнісного, при якому дитина стає активним суб'єктом навчальної діяльності. Це сприяє усвідомленому засвоєнню знань учнями, а також дозволяє:

- активізувати пізнавальну діяльність учнів;
- проводити уроки на високому естетичному рівні (музика, анімація);
- використовувати наочність як один з основних принципів педагогіки, застосовуючи велику кількість дидактичного матеріалу;
- збільшувати обсяг роботи на уроці в 1,5–2 рази;
- забезпечувати індивідуальний підхід до учня, застосовуючи різнорівневі завдання.

Аналіз усіх вищенаведених факторів дає можливість зробити важливий педагогічний висновок: формування інформаційної культури учнів початкової школи можливо лише за чіткої взаємодії освітнього Інтернет-середовища, учителя, учня і батьків. Так само бажаною в цьому процесі є наявність кругової взаємодії. Схематично це можна представити наступним чином.

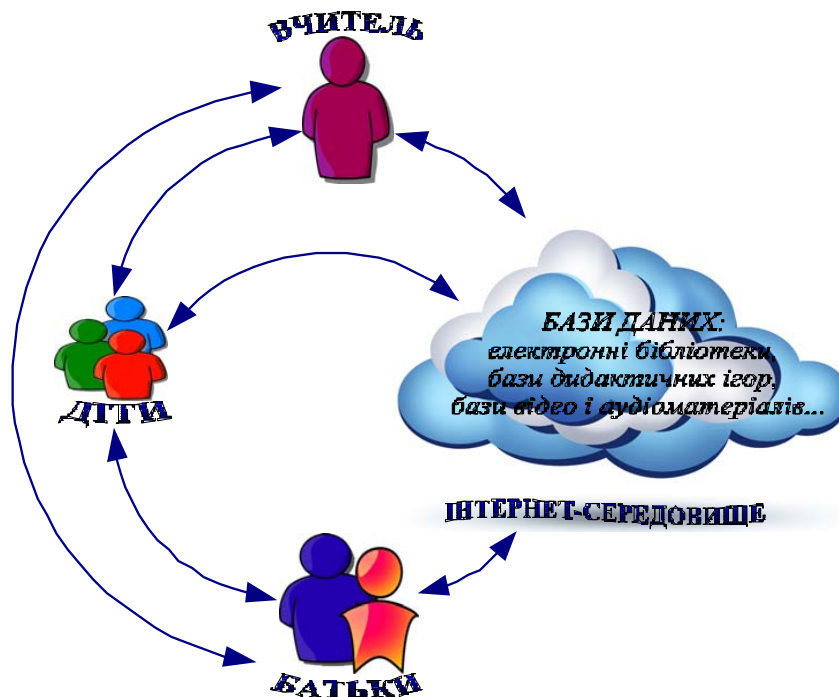

Рис. 1. Схематичне зображення формування інформаційної культури учнів початкової школи

Таким чином, навчально-виховне середовище школи, де вчителі та учні є учасниками інформаційного Інтернет-середовища, що вільно володіють новими інноваційними моделями комунікаційних технологій, значно сприяють формуванню власної інформаційної культури школярів.

Отже, послідовний і грамотно продуманий розвиток інформаційної культури школярів зрештою, призведе до розвитку в учнів особистісної потреби у процесі засвоєння основ інформаційної культури, умінь самостійно здійснювати пошук інформації, усувати інформаційний дефіцит, сприятиме розвитку вмінь щодо взаємодії з інформаційним середовищем, умінь моделювати власну інформаційну поведінку, а також розвине здатність до грамотного сприйняття й оцінці інформації.

Використані літературні джерела

1. Анисимов П. Ф. Новые информационные и образовательные технологии как фактор модернизации учебного заведения // СПО. – 2004. – № 6. – С. 2.
2. Антонова С. Г. Информационная культура личности: вопросы формирования / С. Г. Антонова. – СПб.: Высшее образование России, 1994. – 243 с.
3. Вохрышева М. Г. Библиотекведение, библиографведение и информатика: терминологический путеводитель. – М.: Либерей-Бибинформ, 2007. – Вып. 61. – 104 с. – (Серия: «Библиотекарь и время. XXI век»).
4. Гендина Н. И. Концепция формирования информационной культуры личности: опыт разработки и реализации / Н. И. Гендина. Библиосфера. – № 1. – 2005. – С. 55–62.
5. Генедина Н. И. Формирование информационной культуры личности в образовательных учреждениях: Учеб.-метод. пособ. / Н. И. Генедина. – М.: Просвещение, 2002. – 337 с.
6. Гречихин А. А. Информационная культура (Опыт определения и типологического моделирования) / А. А. Гречихин // Проблемы информационной культуры: Сб. статей. – М., 1994. – С. 12–38.
7. Громова О. К. Развитие информационной культуры детей в школах и детских библиотеках / О. К. Громова. – М: Профессия, 2009. – 312 с.
8. Дулатова А. Н., Зиновьева Н. Б. Информационная культура личности: Учеб.-метод. пособие. – М: Либерей-Бибинформ, 2007. – 176 с.
9. Збаровская Н. В. Информационная культура личности: проблемы формирования / Н. В. Збаровская. – СПб.: Библиотечное дело, 2005. – 63 с.
10. Кириленко А. В. Основы информационной культуры. Библиография: учебное пособие / А. В. Кириленко. – М, 2008. – 156 с.
11. Марданова Е. У. Формирование навыков использования информационной среды // Начальная школа. – 2009 – № 4.
12. Нестерова Л. В. Генезис понятия «информационная культура». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=4218

13. Нурмеева Н. Р. Формирование информационной культуры как отражение современных требований информационного общества. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v11_i4/html/11.htm

14. Соколова Т. Е. Информационная культура младших школьников, как педагогическая проблема / Т. Е. Соколова. – Самара: Фёдоров, 2002. – 327 с.

15. Тананыхина Ю. А. Использование информационных технологий в учебно-воспитательном процессе начальной школы. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.festival.1september.ru/articles/521935/pril1.doc>

УДК 373.2:376-056.45

Людмила Луценко,
Світлана Самарченко,
м. Алчевськ

ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статье рассматриваются понятия детской одаренности, основные концепции детской одаренности и проблемы диагностики одаренности детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: одаренность, детская одаренность, диагностика одаренности, диагностические методы, психодиагностический инструментарий.

The article deals with the notion of child's talent, child's basic concept of giftedness and gift diagnostics problems of preschool children.

Key words: talent, child's talent, gift diagnostics, diagnostic methods, psychodiagnostic tools.

Проблема дитячої обдарованості в усі часи викликала значний інтерес у суспільстві. Зацікавленість урядовців, фахівців, батьків зрозуміла – виховання та розвиток обдарованих і талановитих дітей є найважливішою умовою формування творчого потенціалу суспільства, розвитку науки та культури, всіх галузей виробництва і соціального життя. Соціальні, технічні та наукові перетворення, що відбуваються в суспільстві, поставили перед системою освіти України та дошкільною освітою зокрема гострі проблеми. Однією з них є проблема виявлення, розвитку, навчання та виховання обдарованих дітей. У зв'язку з цим дослідження природи обдарованості, розробка наукових методів діагностики обдарованості продовжує залишатися в центрі уваги вчених і практиків сфери дошкільної освіти.